

Vizuální sledování tahu ptáků na Semilsku v roce 1999

Observation of visible bird migration in the Semily district in 1999

Ladislav Jasso

Proseč 25, CZ-513 01 Semily

JASSO L. 2000: Vizuální sledování tahu ptáků na Semilsku v roce 1999. *Sylvia* 36: 154-160.

Vizuální sledování tahu ptáků na Semilsku bylo prováděno na lokalitě Vzdychánek, okres Semily, severní Čechy v roce 1999. Sledovaná lokalita se nachází na rozhraní Podkrkonoší a České tabule. Jarní tah probíhal od 20. února do 18. května, podzimní tah od 9. srpna do 20. listopadu. Nejintenzivnější průtah byl zaznamenán dopoledne mezi 8. a 10. a odpoledne mezi 16. a 17. hodinou. Celkově bylo zaznamenáno 57214 ex. 85 druhů, přičemž 96 % ptáků tvořili pěvci. Vliv meteorologických podmínek na intenzitu průtahu nebyl zaznamenán.

JASSO L. 2000: Observation of visible bird migration in the Semily district in 1999. *Sylvia* 36: 154-160.

Both spring and autumn observation of visible bird migration was carried out in Vzdychánek, Semily district, northern Bohemia, in 1999. The site is situated on a deforested saddleback of the Ještěd-Kozákov ridge where many birds migrate. The spring migration started on February 20 and ended on May 18, while the autumn migration was recorded from August 9 till November 20. The most intensive movements were observed in March and October and, during the day, from 8 to 10 a.m. and from 4 to 5 p.m. In total, 57214 individuals of 85 species were recorded, passerines being the most common birds observed (96%). Except for extreme conditions, weather did not affect the migration.

Key-words: migration, seasonal changes, day time, passerines

ÚVOD

Po dřívějších nepravidelných pozorováních jsem se v roce 1999 zaměřil na sledování migrace ptáků v okolí svého bydliště. Podnětem k tomu byla pro mě výzva ke spolupráci při vizuálním sledování tahu ptáků v ČR pulikovaná ve Zprávách ČSO (SCHRÖPFER 1997, 1999).

Pravidelná pozorování ptáčského tahu jsem prováděl v místě zvaném Vzdychánek, kvadrát 5357, obec Záhoří v okrese Semily. Jedná se o mělké sedlo mezi Kozákovem (744 m n. m.) a Prackovským vrchem (582 m n. m.) v nadmořské výšce 550 metrů asi 5 km západně od Semil. V tomto sedle je asi 100 m široký úsek bez lesa, kudy ptáci ve zvýšené míře protahují.

Z hlediska zeměpisného leží Vzdychánek na Ještědsko-kozákovském hřbetu, který v tomto místě tvoří rozhraní mezi Podkrkonoším a Českou tabulí (Českým rájem). Hřbet má orientaci jihovýchod-severozápad, a proto ho většina táhnoucích ptáků přelétává kolmo. Proto jsem nesledoval směr tahu ani jeho výšku. Za dobré viditelnosti je z pozorovacího bodu směrem k jihu vidět Český ráj a část Polabí, na západě Lužické hory a Ještěd a na severu Jizerské hory a Krkonoše.

Metodika

Pozorování jsem prováděl nejprve vizuálně. Pokud nebylo možné určit druh nebo počet ptáků v hejnu, používal jsem

Tab. 1. Počet záznamů v jednotlivých měsících.

Table 1. Number of records in particular months.

měsíc <i>month</i>	počet hodin number of hours	počet ptáků number of individuals	hodinový průměr average per hour
II	1	81	81
III	38	18236	480
IV	5	1271	254
V	2	45	22
VIII	12	340	28
IX	28	6022	215
X	55	27303	496
XI	7	3916	559
CELKEM <i>TOTAL</i>	148	57214	386

dalekohled 8x30. K druhové determinaci jsem často využíval hlasu ptáků např. u pěnkavy jikavce, strnada rákosního, lindušky luční, konipasů a drozdů. Do deníku jsem si zaznamenával počasí tj. teplotu vzduchu, směr a sílu větru, oblačnost a její výšku, srážky, viditelnost a na jaře množství sněhové pokrývky. Do deníku jsem si dále zaznamenával čas v hodinových intervalech, druh a počet táhnoucích ptáků. U hejn obvykle nad 30 ex. jsem počet ptáků odhadoval. U smíšených hejn jsem si zapisoval počet ptáků jednotlivých druhů v hejnu.

Kromě pravidelných pozorování na Vzdyčánku jsou do přehledů zahrnuta pozorování tažných ptáků z okolí obce Záhoří (1 km SV) a obce Proseč (3 km SV), tedy míst ležících ve směru tahu. Tito ptáci v počtu 3733 ex tvoří 6,52% všech zaznamenaných táhnoucích ptáků. V naprosté většině se jedná o pěnkavy obecné a špačky v době podzimního tahu.

Všechny časové údaje jsou převedené na středoevropský čas (SEČ). Výsledky pozorování jsou zpracovány do jednotlivých pentád (viz SCHRÖPFER 1999).

VÝSLEDKY

Tah ptáků probíhal v roce 1999 na Vzdyčánku prakticky polovinu roku. První táhnoucí ptáky jsem v období jarního tahu pozoroval 20.02. (pentáda 11) a poslední až 18.5. (pentáda 29), kdy jsem pozoroval 17 rorýsů obecných. První táhnoucí ptáky jsem v období podzimního tahu pozoroval 09.08. (pentáda 45) a poslední 20.11. (pentáda 65), kdy jsem pozoroval posledních 80 kvíčal.

Převážnou většinu tažných ptáků tvoří pěvci s 96,42%. Ostatní ptáci zaujmají pouze 3,58% a z nich je nejhojnější holub hřivnác s 2,1% všech pozorovaných ptáků. Počet hodin strávených sčítáním tažných ptáků v jednotlivých měsících, počet pozorovaných ptáků a jejich hodinový průměr ukazuje tab. 1.

Z tabulky je zřejmé, že na jaře probíhal nejsilnější tah v měsíci březnu. Nejvyšší počet ptáků za hodinu v době jarního tahu jsem zaznamenal nad Vzdyčánkem 21.3. mezi 15-16 hodinou - 1429 ex. Nejvíce ptáků během jediného dne jsem nasčítal 13.3., kdy za 6 hodin prolétlo místem pozorování 3255

Tab. 2. Počet záznamů v průběhu dne.

Table 2. Number of records during the day.

čas time	počet hodin number of hours	počet ptáků number of individuals	hodinový průměr average per hour
6-7	13	2881	221
7-8	20	4321	216
8-9	18	9056	503
9-10	17	8800	517
10-11	12	5498	499
11-12	3	1863	621
12-13	1	506	506
13-14	9,5	1400	147
14-15	14,5	4155	286
15-16	16	6034	377
16-17	19,5	11036	565
17-18	4,5	1664	370

ex 28 druhů. 140 záznamů během jediné hodiny dne 28.3. mezi 6-7 hodinou ranní je nejvíce za celý rok 1999.

Na podzim probíhal nejsilnější tah v měsíci říjnu. Údaje z listopadu jsou poněkud zkreslené tím, že se 6.-7.11. zdržovalo v okolí Vzdychánku hejno kvíčal v počtu 2000 ex. Nejvyšší počet ptáků za hodinu v době podzimního tahu jsem zaznamenal nad Vzdychánkem 12.10. mezi 16.-17. hodinou - 2347 ex. Nejvíce ptáků během jediného dne jsem zaznamenal 29.10., kdy za 5,5 hodiny prolétlo 4797 ex. 28 druhů. Počet hodin strávených pozorováním ptačího tahu a počty ptáků v průběhu dne ukazuje tab. 2.

Z těchto údajů je patrné, že tah ptáků na Vzdychánku byl nejsilnější dopoledne mezi 8-10 hodinou a potom odpoledne mezi 16-17 hodinou. Údaje z poledních hodin, kdy intenzita tahu obvykle klesala, jsou zkreslené malým počtem hodin strávených sčítáním. Vysoký průměrný počet pozorovaných ptáků způsobil neobvykle silný tah pěnky obecné v poledních hodinách dne 3.10., kdy

jsem během 2,5 hodiny zaznamenal 55 hejn a 1026 ex.

Zajímavým zjištěním je poměrně silný tah ptáků i v odpoledních hodinách zejména mezi 16.-17. hod. Vysoký podíl na tomto výsledku má špaček obecný, jehož hejna mezi 12.-18. říjnem přeletovala Vzdychánek ve značném množství. Dne 12.10. jsem během jediné hodiny zaznamenal 33 hejn a 2288 špačků.

Tah ptáků probíhá téměř za každého počasí. Podle mých zkušeností ustává nebo se zastavuje pouze při silném dešti a sněžení. Nevadí jim ani silnější vítr nebo protivítr. Ptákům na tahu nevadí ani teploty pod bodem mrazu, když např. 13.3. při -40C přelétlo Vzdychánek dopoledne 2885 ptáků. Ptáci táhnou i v mlze, jak jsem se o tom přesvědčil 7.10. dopoledne, kdy byla viditelnost 50-100m. Přesto jsem zaznamenal za 1,5 hod. 300 migrujících ptáků 9 druhů. 10.10. za mlhy a mrholení přecházejícího v déšť jsem pozoroval dokonce 577 ex za hodinu. Skřivany lesní, kvíčaly, konipasa bílého, jikavce a další druhy jsem z mlhy pouze slyšel.

Tab.3. Počty pozorovaných tažných ptáků na Semilsku v roce 1999. Hodnoty dominance nižší než 0,1% nejsou uvedeny.

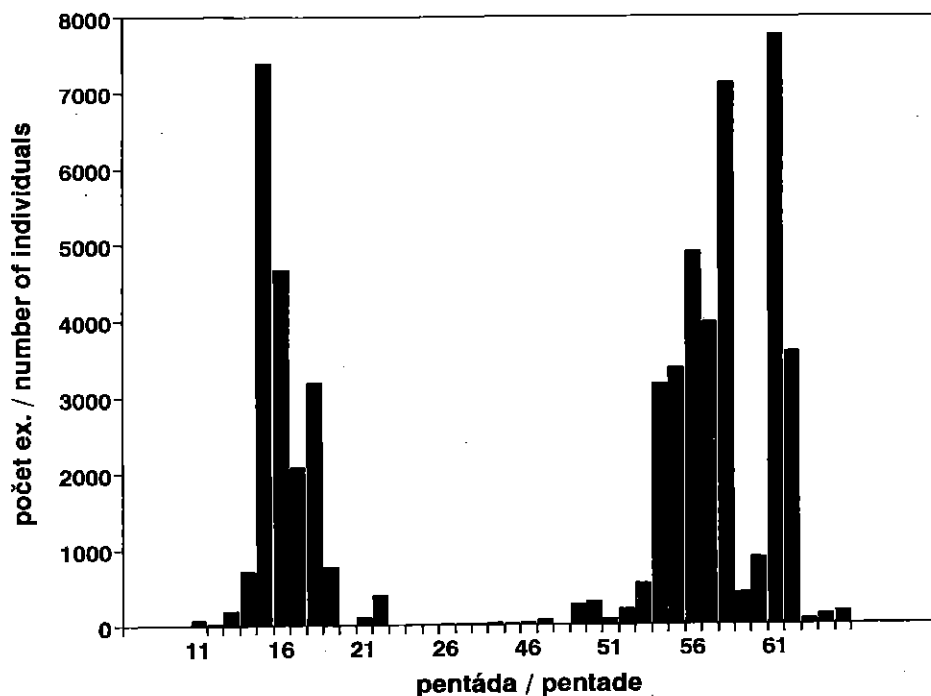
Table 3. Number of observed migrating birds (ex.) in the Semily district in 1999. Dominance values lower than 0.1% are not included.

druh species	jaro <i>spring</i>		podzim <i>autumn</i>		celkem <i>total</i>		Dm %	max ex.
	n	ex.	n	ex.	n	ex.		
1. <i>Phalacrocorax carbo</i>	3	14	1	148	4	162	0.28	148
2. <i>Ardea cinerea</i>	5	7	-	-	5	7	-	3
3. <i>Ciconia ciconia</i>	2	6	-	-	2	6	-	5
4. <i>Cygnus olor</i>	-	-	1	10	1	10	-	10
5. <i>Anser fabalis</i>	-	-	3	126	3	126	0.22	60
6. <i>Anser albifrons</i>	-	-	1	2	1	2	-	2
7. <i>Anser anser</i>	1	50	3	123	4	173	0.30	72
8. <i>Pernis apivorus</i>	-	-	2	3	2	3	-	2
9. <i>Milvus migrans</i>	-	-	1	1	1	1	-	1
10. <i>Milvus milvus</i>	1	1	-	-	1	1	-	1
11. <i>Haliaeetus albicilla</i>	-	-	2	2	2	2	-	1
12. <i>Circus aeruginosus</i>	-	-	6	6	6	6	-	1
13. <i>Circus cyaneus</i>	3	3	2	3	5	6	-	2
14. <i>Accipiter gentilis</i>	-	-	1	1	1	1	-	1
15. <i>Accipiter nisus</i>	8	9	13	14	21	23	-	2
16. <i>Buteo buteo</i>	27	53	17	28	44	81	0.14	10
17. <i>Buteo lagopus</i>	4	4	-	-	4	4	-	1
18. <i>Pandion haliaetus</i>	-	-	1	1	1	1	-	1
19. <i>Falco tinnunculus</i>	19	20	17	20	36	40	-	2
20. <i>Falco subbuteo</i>	-	-	1	1	1	1	-	1
21. <i>Vanellus vanellus</i>	1	20	-	-	1	20	-	20
22. <i>Tringa glareola</i>	1	1	-	-	1	1	-	1
23. <i>Columba oenas</i>	13	102	5	6	18	108	0.19	73
24. <i>Columba palumbus</i>	100	881	42	347	142	1228	2.15	230
25. <i>Streptopelia turtur</i>	-	-	2	2	2	2	-	1
26. <i>Cuculus canorus</i>	1	1	-	-	1	1	-	1
27. <i>Apus apus</i>	8	17	5	6	13	23	-	3
28. <i>Upupa epops</i>	1	1	-	-	1	1	-	1
29. <i>Picus viridis</i>	-	-	1	1	1	1	-	1
30. <i>Dendrocopos major</i>	-	-	8	8	8	8	-	1
31. <i>Lullula arborea</i>	7	59	2	5	9	64	0.11	22
32. <i>Alauda arvensis</i>	66	255	21	295	87	550	0.96	100
33. <i>Hirundo rustica</i>	-	-	42	300	42	300	0.52	45
34. <i>Delichon urbica</i>	-	-	14	189	14	189	0.33	42
35. <i>Anthus trivialis</i>	1	1	9	17	10	18	-	4
36. <i>Anthus pratensis</i>	103	292	156	417	259	709	1.24	50
37. <i>Motacilla flava</i>	6	21	18	77	24	98	0.17	18
38. <i>Motacilla cinerea</i>	3	3	1	1	4	4	-	1
39. <i>Motacilla alba</i>	38	46	29	60	67	106	0.19	7
40. <i>Bombycilla garrulus</i>	1	14	-	-	1	14	-	14
41. <i>Prunella modularis</i>	3	3	1	2	4	5	-	2

Tab.3. Pokračování.

Table 3. Continued.

druh species	jaro spring		podzim autumn		celkem total		Dm %	max ex.
	n	ex.	n	ex.	n	ex.		
42.Erithacus rubecula	3	4	-	-	3	4	-	2
43.Phoenicurus ochruros	2	3	-	-	2	3	-	2
44.Phoenicurus phoenicurus	-	-	1	1	1	1	-	1
45.Saxicola rubetra	2	3	-	-	2	3	-	2
46.Oenanthe oenanthe	5	14	1	1	6	15	-	10
47.Turdus merula	5	7	23	91	28	98	0.17	34
48.Turdus pilaris	77	2340	162	10286	239	12626	22.00	2000
49.Turdus philomelos	23	47	23	40	46	87	0.15	7
50.Turdus iliacus	25	128	57	625	82	753	1.32	65
51.Turdus viscivorus	65	109	28	83	93	192	0.34	6
52.Sylvia nisoria	-	-	1	3	1	3	-	3
53.Sylvia atricapilla	1	1	-	-	1	1	-	1
54.Phylloscopus collybita	16	16	11	16	27	32	-	3
55.Regulus regulus	14	14	5	10	19	24	-	3
56.Muscicapa striata	-	-	2	3	2	3	-	2
57.Ficedula hypoleuca	-	-	2	2	2	2	-	1
58.Parus ater	3	6	28	96	31	102	0.18	11
59.Parus caeruleus	19	39	23	114	42	153	0.27	11
60.Parus major	18	49	6	18	24	67	0.12	9
61.Sitta europaea	-	-	1	1	1	1	-	1
62.Oriolus oriolus	-	-	1	1	1	1	-	1
63.Lanius collurio	-	-	1	1	1	1	-	1
64.Lanius excubitor	2	2	1	1	3	3	-	1
65.Garrulus glandarius	6	13	75	238	81	251	0.44	14
66.Pica pica	-	-	1	2	1	2	-	2
67.Nucifraga caryocatactes	-	-	9	9	9	9	-	1
68.Corvus monedula	-	-	2	5	2	5	-	4
69.Corvus frugilegus	-	-	8	393	8	393	0.69	100
70.Corvus corone	-	-	1	1	1	1	-	1
71.Sturnus vulgaris	449	7794	345	13347	794	21341	37.30	1000
72.Passer montanus	10	17	10	54	20	71	0.12	20
73.Fringilla coelebs	551	5176	545	5687	1096	10863	19.00	200
74.Fringilla montifringilla	57	687	84	1303	141	1990	3.48	300
75.Serinus serinus	1	1	3	12	4	13	-	10
76.Carduelis chloris	22	48	53	145	75	193	0.34	8
77.Carduelis carduelis	14	39	63	365	77	404	0.71	50
78.Carduelis spinus	114	643	151	2124	265	2767	4.84	80
79.Carduelis cannabina	10	14	16	40	26	54	-	12
80.Carduelis flammea	-	-	1	5	1	5	-	5
81.Loxia curvirostra	1	5	9	49	10	54	-	11
82.Pyrhula pyrrhula	4	9	15	48	19	57	0.10	7
83.C. coccothraustes	58	217	34	123	92	340	0.59	22
84.Emberiza citrinella	17	33	21	62	38	95	0.16	11
85.Emberiza schoeniclus	3	16	6	9	9	25	-	10

Obr.1: Počty tažných ptáků v jednotlivých pentádách na Semilsku v roce 1999.

Fig.1. Numbers of migrating birds in particular pentades in the Semily district in 1999.

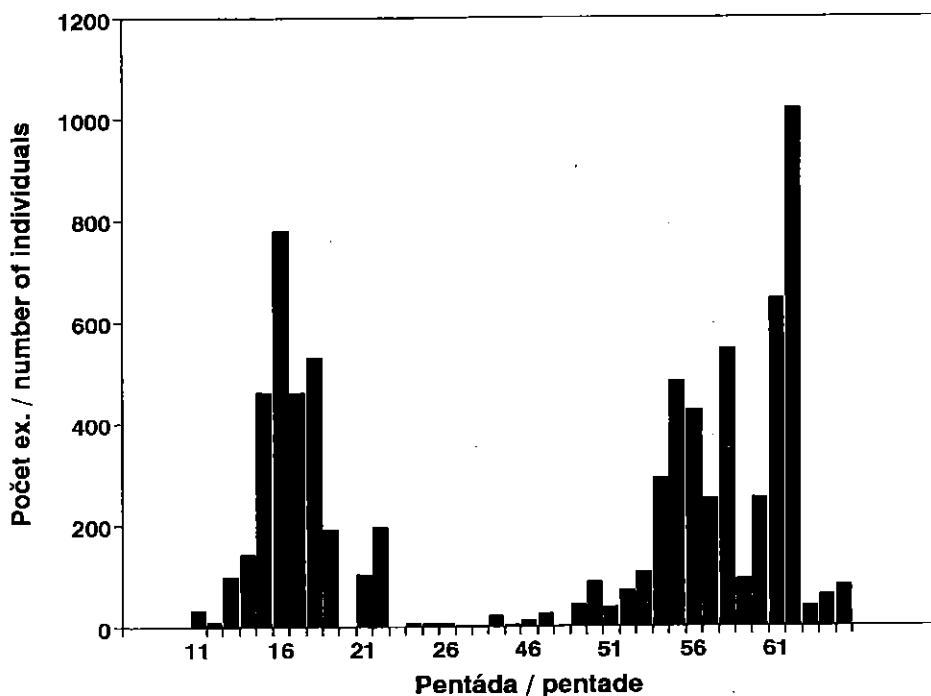
ZÁVĚR A DISKUSE

V roce 1999 jsem na Semilsku pravidelně sledoval migraci ptáků. Naprostou většinu z nich jsem pozoroval v místě zvaném Vzdychánek. V jarním období jsem sledoval ptačí tah 32 dní po dobu 46 hodin od 20.2. do 18.5. Z tohoto období mám 2075 záznamů a 19633 pozorovaných ptáků (průměr 9,46 ex. na jeden záznam). Z podzimního tahu mám 2256 záznamů a 37581 pozorovaných ptáků (průměr 16,66 ex. na jeden záznam) v době od 9.8. do 20.11. Podzimní tah jsem cíleně sledoval 50 dnů po dobu 102 hodin.

Sčítání jsem prováděl celkem ve 37 pentádách, pouze z pentád č. 20, 23 a 48 nemám žádný údaj. Souhrnné výsledky

ukazují tab. 1, 2, 3 a obr. 1. Z nich vyplývá, že na jaře probíhal nejsilnější tah ptáků v pentádách č. 15-16 (12.-21.3.) a na podzim v pentádách č. 58 a 61 (13.-17.10. a 28.10.-1.11.). V průběhu dne byl nejsilnější tah mezi 8-10 hodinou ranní a 16.-17. hodinou odpolední. Naprostou většinou tažných ptáků jsou pěvci (96,42%) a z nich nejhojnější je špaček obecný (*Sturnus vulgaris*), drozd kvíčala (*Turdus pilaris*) a pěnkava obecná (*Fringilla coelebs*). Tyto 3 druhy tvoří 78,3% všech migrantů. Zajímavé je početné druhové zastoupení dravců, kterých jsem pozoroval 13 druhů. Nemalou roli v tom jistě hraje vyšší nadmořská výška a široký rozhled v místě pozorování.

Přestože Semilsko neleží na žádné významné migrační cestě, je možné i

Obr. 2: Průměrné počty tažných ptáků za hodinu v jednotlivých pentádách na Semilsku v roce 1999.

Fig. 2. Average numbers of migrating birds per hour in particular pentades in the Semily district. in 1999.

v této oblasti v době jarního a podzimního tahu pozorovat značné množství protahujících ptáků. Průměrná hodnota za celý rok 1999 je 386 ex. za hodinu.

SCHRÖPFER L. 1999: Vizuální sledování tahu ptáků v jihozápadních Čechách v letech 1996 - 1998. *Zprávy ČSO* 48: 11-16.

LITERATURA

SCHRÖPFER L. 1997: zpětný tyah ptáků v březnu 1996 v severovýchodní části okresu Domažlice. *Zprávy ČSO* 44: 48-49.

Došlo 30. října 2000, přijato 10. prosince 2000.
Received October 30, 2000; accepted December 10, 2000.